

Portre

Albert Camus

Şükran TETİK

“Ya her şey bana açıklansın istiyorum, ya da hiç. Ama kalbin bu çılgınlığı karşısında akıl güçsüzdür.”¹

Hiçbir filozof içinde yaşadığı çağdan ayrı, çağının dışında veya yalıtılmış düşünülemez. Camus, yaşadığı çağın iyi bir gözlemcisi ve analizcisi olmuştur. Çağının bunalımlarını birebir yaşamış, fikirleriyle ve yazılarıyla tepkisiz ve duyarsız insanlara bir bilinç kazandırmaya çalışmış, her türlü olumsuzluğa karşı başkaldırmaya dayalı bir felsefe geliştirmiştir. Daha çok roman ve tiyatro eserleriyle, yani edebiyatçı kimliğiyle tanınmasına ve bir filozof olduğunu kabul etmemesine rağmen yazılarında ortaya koyduğu yaşama felsefesi, onun filozof tavrını ele vermektedir.

Camus, 7 Kasım 1913 yılında Cezayir’de bir tarım işçisinin oğlu olarak dünyaya gelir. Bir yıl içinde, babasını dünya savaşında kaybeder. Yoksul bir çocukluk dönemi geçirir, lise öğrenimini burs alarak tamamlar. Yüksek okula hazırlanırken, Jean Grenier ile tanışır. Ondan felsefe dersleri almaya başlar, ancak yakalandığı tüberküloz yüzünden derslere devam edemez. Hitler’in iktidara geldiği 1933 yılında ilk evliliğini yapar ve yaşamını kazanmak için memur olarak çalışmaya başlar. Bir yıl sonra eşinden ayrılır ve komünist partiye girer. Ertesi yıl buradan da ayrılır. 1935 yılında ‘Emekçi Tiyatrosu’nu kurar, aynı yıl ‘Tersi ve Yüzü’ adlı eserini yazmaya başlar. Avusturya’da ‘İsyan’ adlı oyunu yazar ve bu oyun kurmuş olduğu tiyatrodan oynanır. 1936’da ‘Plotinus ve Saint Augustinus’un eserlerinde Helenizm ve Hristiyanlığın İlişkileri’ adlı çalışmasıyla felsefe diploması alır.

1937 yılında ‘Tersi ve Yüzü’ adlı kitabı yayımlanır. Bu kitabında zıtlığı ve uyumu birlikte barındıran dünyanın iki yönünü göstermeye çalışır. Hayat-ölüm, doğa-tarih, yoksulluk-zenginlik, gençlik-ihtiyarlık, evet-hayır gibi ikiliklerdir bunlar. ‘Dünyanın derin anlamını duyar gibi olduğum her seferde, onun basitliği şaşırttı hep beni’ derken

yine dünyanın iki yönüne dikkatleri çeker. Derin anlam ve basitlik. Bu eserde, ölüm ile yaşam arasındaki ilk bakışta zıtmiş gibi görünen bir ilişkiyi tespit eder. Ona göre ölümden kaynaklanan yaşama umutsuzluğu yoksa yaşama aşkı da yoktur. Bunlar uyum içindeki unsurlardır ve güçlerini birbirlerinden alırlar. Camus'ye ölümlülüğünü öğreten güneş olmuştur. Bunu 1938 yılında yayımladığı 4 makaleden oluşan 'Düğünler' adlı eserinde şöyle ifade eder: *'Hayır diyordum. Bütün gücümle hayır diyordum. Amaçsız bir karşı çıkış, çünkü mezar taşlarının da bize öğrettiği gibi akıp gidiyor yaşam, güneşin doğumuyla, güneşin batışıyla. Ama bugün hala, amaçsız olanın başkaldırışını engelleyebileceğini kabul etmiyorum ve hatta onu nasıl zenginleştirdiğini çok iyi hissedebiliyorum.'*2

Camus'nün eserlerini iki felsefi kavram temelinde ortaya koyduğunu görürüz: Absurde ve Başkaldırma. Absurde insan bilinci ile dünya arasında bir kopuş olarak ortaya çıkar. Absurde karşısında tek gerçek çıkış yolu başkaldırmadır. Yine 1938'de 'Caligula' adlı oyunu yazar. Caligula, kız kardeşi aynı zamanda da sevgilisi olan Drusilla'yı kaybedince yaşadığı üzüntü ve ümitsizliğin kaynağının Drusilla'nın ölümü değil, ölümün bizzat kendisi olduğunu fark eder. İnsanların öldüklerini ve mutlu olmadıklarını fark eden Caligula absürde'e karşı bir savaş açar. Ona göre bu dünyanın anlamı yoktur ve bunu fark eden özgürlüğünü kazanır. Kendi özgürlüğünü ise başkalarını öldürerek kanıtlamak ister. Caligula Camus'nün yaşadığı çağın faşist diktatörlerini temsil eden bir kahramandır. 1942 yılında, önce 'Yabancı', daha sonra 'Sisifos Efsanesi' adlı kitaplarını yayımlar. Çağının tanıklığını yapan bu iki eserden 'Yabancı' felsefi düşünceler içeren bir roman, 'Sisifos Efsanesi' de felsefi bir deneme niteliğindedir. *Yabancı* nın kahramanı olan Meursault, Cezayir'de memurluk yapan bir Cezayir'li Fransızdır. Annesinin ölümü ve cenaze töreni sırasındaki kayıtsız davranışları, bir Arap'ı öldürmesi ve buna güneşin neden olduğunu söylemesi Meursault'un yaşadığı absurde duygusunu göstermektedir. O, dünyaya, topluma ve değerlere yabancıdır. Bunu, idamı beklerken pedere söylediği şu sözlerle ifade eder: *"Geçirdiğim bütün bu anlamsız hayatta, geleceğimin ta derinlerinden, henüz gelmemiş yıllar içinden, karanlık bir soluk bana doğru yükseliyor ve yaşadığım yıllardan daha gerçek olmayan yıllardan bana sunulan ne varsa, hepsini aynı düzeye getiriyordu. Başkalarının ölümü, bir ananın sevgisi ne umurundaydı benim? Başkasının Tanrısından bana neydi? Değil mi ki, bir tek yazgı, beni ve benimle birlikte, onun gibi bana 'Kardeşim' diyen bir sürü ayrıcalıklıyı seçecekti! Anlıyor muydu acaba, anlıyor muydu ki herkes ayrıcalıklıydı.*

Zaten yalnız ayrıcalıklar vardı. Ötekileri de bir gün mahkum edeceklerdi. Kendiside yargıyı yiyecekti. Adam öldürmekle suçlandırılıp anasının cenazesinde ağlamadı diye idam edilseydi ne önemi olurdu bunun..."³ "Yabancı", o dönemde Fransa'da 'sorumsuzluk ve iradesizlik edebiyatı' diye yankı bulur.

Yabancı gibi davranmanın felsefî mantığını kuran 'Sisifos Efsanesi'nin konusu absürde kavramı ve bu kavram ile intihar arasındaki ilişkidir. Camus için, gerçekte önemli olan tek bir felsefî sorun vardır: İntihar. Hayatın yaşanıp yaşanmayacağına karar vermek, bu temel felsefî soruna cevap vermektir. Genelde toplumsal bir sorun olarak görülen intiharı, Camus, bireysel bazda felsefî bir sorun olarak ele alır. "Yaşam karşısında uyanıklıktan, ışık dışına kaçışa götüren bu ölümcül oyunu izlemek ve anlamak gerekir."⁴ Yanlışığın Absürde insanın dünyadan kopuşunun, onunla anlamlı ve özlemlerine uygun bir ilişkiyi kuramayışının ifadesidir. Karşısında akılla kavranabilecek bir dünya uman, ama umduğu dünyanın yerine kendi tecrübeleriyle akılla uzlaşmayan, anlamdan yoksun ve kaos halinde bir dünyayla karşılaşan insan, absürde fikrine ulaşır. Çünkü absürde, kendi aklıyla dünyayı bir bütün olarak kavramak ve açıklamak isteyen ama akli ile denediği dünya arasında bir uçurum ve boşluk olduğunu duyan insanın durumudur. Absürde'ün kaynağı insanın kaçınılmaz sonu olan ölümdür. Sadece yaşanılacak bir dünya vardır ve ölüm -yok oluş varlığıyla bu dünyayı yeterince anlamsızlaştırmaktadır. Fakat absürde insan bilincinden doğmuştur ve bu durum karşısında insanın bir tavrı olmalıdır. Bu tavırları Camus, umut, intihar ve başkaldırı olarak sınıflandırır. Umut ve intihar, absürde'den kaçışı, başkaldırı ise absürde karşısında takınılacak asıl tavrı belirtir. Absürde bir hayatın farkına varan bilinç, yeni bir hayat arayışına girer. Bu aslında dünyaya anlam yükleyecek bir umut arayışıdır. Bu arayış ise bizi geleceğe bağlamak ister. Gelecekte ölüme biraz daha yaklaşmaktan başka bir şey değildir. 'Yabancı'nın kahramanı Meursault'un dediği gibi, yaşam asla değiştirilemez ve tüm yaşamlar birbirine eşittir. İntihar da, absürde'ün asıl kaynağı olan bilinci, yani insanı yok etmektedir ve bu yüzden bir çözüm değildir Camus için. İntihar özgür olduğumuzun değil, absürde'e boyun eğdiğimizizin bir göstergesidir. İnsan intiharla absürde'ü değil, sadece kendini ortadan kaldırır ve bu bir yanılıdır. Yaşam absürde'ü yaşatmaktır ve onun karşısında başkaldırmaktır. Absürde insan her şeyi kullanarak tüketir, kendini bitirir, absürde'e meydan okur. En azından sonu ölüm olan insanın doğal duygusu, hayatı daha yoğun yaşamak olmalıdır. İnsan için kurtuluşa giden yolun kaynağında ölümlü ve absürde hayatın

onaylanması ve bu onaylamanın mutluluk kaynağı haline dönüştürülmesi vardır. 1944 yılında yayımladığı “Yanlılık” adlı eserinde bunu şu şekilde dile getirir: *‘insan her zaman bir yabancı olarak kalmaz, mutluluğu bulmaya ihtiyacı vardır.’* 5 ‘yanlılığın kahramanı olan Martha da Meursault ve Caligula gibi yaşamın absurde olduğunu yeterince kanıtlar. Yaşamını değiştirmek isteyen, denize ve güneşe ulaşmak isteyen Martha’nın dünya beklentilerine karşılık vermez, sadece absurde olduğunu fark ettirir. *“Bizi kandırdılar, insanların bu büyük çağrısı, onların bu çırpınması neye yarar? Niçin bağırmalı denize doğru, aşka doğru niçin? Hepsi gereksiz bunların hepsi. Bir olay bu.”* 6

1944 yılında 2. Dünya Savaşı, Avrupa ve Nazileri anlattığı dört makaleden oluşan ‘Bir Alman Dosta Mektuplar’ yayımlanır. İçinde bulunduğu savaş dönemi, sosyal ve ekonomik koşullar eserlerinin oluşmasında etkili olmuştur. Camus, 1951’de yayımladığı ‘Veba’ ile, Oran kentinde insanlar için ölümü bir alışkanlıktan trajediye dönüştürür. ‘Yabancı’da görülen tepkisiz ve başka türlü davranamayan Meursault yerine, ‘Veba’ da insanların ölümüne ve ölüm karşısındaki acizliğe katlanamayan, kötülüğe karşı savaşan ve başkaldıran Dr. Rieux vardır. Veba sadece bir hastalık değil, evrendeki tüm kötülüklerinde bir simgesi durumundadır. Absurde’ün deneyimi içerisinde acı, bireyseldir. Başkaldırma hareketi içerisinde bunun toplu olduğunun bilincine varılır. Acı tüm insanların serüveni olur. Ben’den, Biz’e geçilir. Camus, ‘Veba’ adlı romanıyla Eleştirilenler Ödülünü alır.

1948 yılında ‘Sıkıyönetim’, 1950 yılında ‘Doğrular’ adlı piyes, 1951 yılında da ‘Başkaldıran İnsan’ yayımlanır. Doğrular ve Başkaldıran İnsan, hem ahlaki hem de politik bir şiddetin eleştirisi biçimindedir. 1954 yılında yayımladığı ‘Yaz’ adlı eserinde Camus, Avrupa’daki tarihin çirkinliği karşısında, Akdeniz’in güzelliğini savunur. Camus’nün hayran olduğu güneşin ve denizin öğretisinden kazandığı insancıl uyumdur. 1956 yılında yayımladığı ‘Düşüş’ adlı romanı Camus’nün umuttan yoksun tek ve son kitabıdır. Herhangi bir çıkış kapısı olmayan gelecek bakışıyla, alaycı, umutsuz bir vazgeçişle biten tek kitabı. Suçlu biri olarak suçluları mahkeme önüne diken Clemence anlatılır bu romanda. İnsanlara yardım etmeyi ve sadaka vermeyi seven Clemence, iyiliğinin ve alçakgönüllülüğünün aldatıcı olduğunu fark eder. En kötüsü de diğer insanlarla birlikte kendisini de aldatmaktadır. Yapılan tüm iyilikler ve alçakgönüllülük davranışları yalnızca seyirliktir. Yaşadığı çağ bir suç lular çağıdır. Kendisi de, diğer tüm insanlarda suçludur. “Hiç kimsenin masum olduğunu kesinlikle söyleyemeyiz, oysa herkesin suçlu olduğunu kesinlikle onaylayabiliriz.

Her insan başkaların suçuna tanıklık eder, inancım ve umudum bu benim”7 sözleriyle ifade eder bunu. 1957’de ‘Sürgün ve Krallık’, 1958’de ‘Actuelles III’ yayımlanır. 4 ocak 1960 yılında Camus, bir trafik kazasında yaşamını yitirir. Çantasından 1959 yılında yazmaya başladığı ve tamamlayamadığı ‘İlk Adam’ adlı romanının notları çıkar. Camus, bu kitabında kendi hayatını anlatmak istemiştir.

Camus, eserleriyle tümüyle uyum içinde olan bir düşünürdür. Tüm hayatı boyunca ırkçılığa, adaletsizliğe ve yenilgiye karşı savaşmıştır. Gerek gazetede yazdığı makaleler, gerek eserlerindeki fikirler yüzünden son derece sert eleştirilere maruz kalmış, hatta gazetecilik döneminde Cezayir dışına sürgüne yollanmıştır. Fakat hayatında yaşadığı bu olumsuzluklar onu yıldırılmamış, sadece yaratıcılığının artmasına kaynak olmuşlardır.

Dipnotlar:

1. *Sisifos Efsanesi*, s.36
2. *Tersi ve Yüzü*, s.59
3. *Yabancı*, s.114
4. *Sisifos Efsanesi*, s.16
5. *Yanlışlık*, s.13
6. *Yanlışlık*, s.48
7. *Düşüş*, s.75

Kaynakça:

- Albert CAMUS, *Sisifos Efsanesi*, çev. Tahsin YÜCEL, Can yay.
-----, *Yabancı*, çev. Vedat GÜNYOL, Can yay.
-----, *Düşüş*, çev. Hüseyin DEMİRHAN, Can yay.
-----, *Tersi ve Yüzü*, çev. Tahsin Yücel, Can yay.
-----, *Başkaldıran İnsan*, çev: Tahsin Yücel, Can yay.
A. Osman GÜNDOĞAN, *Absurde ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey yay.
Conor Cruise O'BRIEN, *Camus*, çev. Fatih ÖZGÜVEN Afa Yay.
Morvan LEBESQUE, *Camus*, çev: Ayla KURULTAY, Alan yay.